

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Н. А. ХРУЩ, доктор економічних наук
(Хмельницький національний університет)

Анотація. *Сьогодні все більше уваги приділяється розвитку вітчизняної небанківської фінансової сфери. Інвестиційний потенціал страхових компаній є суттєвим чинником розвитку цих підприємств і сфери загалом. При цьому особливу увагу необхідно приділити оцінці інвестиційного потенціалу страхових компаній і напрямам його використання. Мета статті – визначити проблеми, особливості та напрями розширення інвестиційного потенціалу страхових компаній України. Систематизовано погляди щодо визначення складових елементів інвестиційного потенціалу страхових компаній. Доведено, що інвестиційний потенціал страхових компаній України потребує значного розширення. Вітчизняним страховим компаніям необхідно підвищити інтенсивність використання інструментів портфельного інвестування для збільшення прибутковості власної діяльності.*

Ключові слова: *інвестиційний потенціал, страхова компанія, інвестування.*

Підприємства, що функціонують у сфері небанківських фінансових послуг, є вагомими учасниками інвестиційного ринку будь-якої держави. На особливе значення в Україні серед вказаних інституційних інвесторів заслуговують страхові компанії. Саме в межах сфери страхування життя накопичуються значні тимчасово вільні фінансові ресурси, що можна спрямовувати на інвестиційні потреби. Також істотним джерелом інвестиційних ресурсів є інші види страхування, що зосереджені на короткострокових фінансових інструментах.

Водночас специфіка економічних процесів у нашій країні зумовлює ситуацію, що суттєвий інвестиційний потенціал страхових компаній залишається недооцінений і навіть сформовані обов'язкові страхові резерви використовуються неефективно (з низьким рівнем доходності або зайвим рівнем ризику). Додатково ситуація ускладнюється відсутністю єдиних науково-методичних підходів як до визначення інвестиційного потенціалу страхових компаній, так і до напрямів його ефективного використання. Саме тому потрібно визначити поняття «інвестиційний потенціал» і його складові у діяльності вітчизняних страхових компаній.

Слід зазначити, що у вітчизняній науковій літературі окремі аспекти проблеми управління інвестиційною діяльністю страхових компаній висвітлені у працях М. Александрової, В. Базилевича, О. Барановського, А. Василенка, А. Глущенко, Л. Горбача, О. Залетова, О. Заруби, С. Осадця, Ю. Уманціва, І. Чугонова та ін. Водночас проблемні питання оцінки та розвитку інвестиційного потенціалу страхових компаній, а також причини, які гальмують процеси його розширеного відтворення в Україні, вивчені ще недостатньо глибоко, тому їм потрібно їх досліджувати й аналізувати.

Метою дослідження є визначення проблем, особливостей і напрямів розширення інвестиційного потенціалу страхових компаній України.

Оцінка інвестиційних можливостей і ефективності їх реалізації є основою введення у науково-дослідницьку практику поняття «інвестиційний потенціал». Сьогодні поняття «інвестиційний потенціал» частіше за все використовується для визначення сукупності грошових коштів та інших тимчасово вільних фінансових ресурсів, що можуть бути використані на інвестиційні заходи [5]. Проте вказане поняття не у повному обсязі відповідає специфіці діяльності страхової компанії як

підприємства сфери небанківських фінансових послуг [3] і специфічного інституційного інвестора [1].

Поняття інвестиційний потенціал страхової компанії повинен враховувати структуру не тільки наявних, але і можливих джерел фінансування інвестицій. До того ж, у сфері небанківських фінансових послуг при формуванні поняття інвестиційний потенціал потрібно враховувати також специфіку залучення ресурсів, зокрема, узгодження ресурсів та інвестицій за терміном, ризиком тощо. Наприклад, страхова компанія не має можливості використовувати сформовані резерви на будь-які напрями, бо обмежена специфічними інструментами з боку держави та фінансового ринку, тому це потрібно враховувати під час оцінки її інвестиційного потенціалу.

Отже, інвестиційний потенціал страхової компанії – це сукупність коштів, що є тимчасово вільними у взаємозв'язку зі страховими зобов'язаннями або відносно вільними за певних умов їх використання, яку можна використати для отримання інвестиційного доходу з урахуванням узгодження показників ризику та дохідності.

Відповідно до вказаного поняття до показників, що визначають рівень інвестиційного потенціалу страхової компанії, зараховують статичні показники.

Показники групи 1. Загальна вартість активів страхової компанії та їх структура за напрямками використання, термінами, ризиком тощо. Зауважимо, що вказаний показник є основним для визначення інвестиційного потенціалу страхової компанії через такі причини: чітко визначений порядок розрахунку, пов'язаність з показниками фінансової звітності, порівняльний характер. Проте активи характеризують лише фактично використані ресурси та не дають можливість визначити повну структуру потенціалу, а особливо на перспективу. Тому показники вартості активів доповнюються іншими статичними та динамічними показниками.

Показники групи 2. Рентабельність і оборотність активів, у тому числі інвестиційних, основні якісні характеристики використання інвестиційного потенціалу, що дають визначи-

ти як ефективність певної структури активів, так і перспективу щодо збільшення потенціалу у майбутньому. Використання вказаних показників має і деякі недоліки, а саме: неоднозначність визначення, за рахунок використання якого активу було отримано прибуток або дохід.

Показники групи 3. Відношення інвестиційних активів до власного капіталу – це специфічний показник, що характеризує ефективність інвестиційної діяльності страхової компанії. Дає можливість визначити ефективність використання інвестиційного потенціалу для власників капіталу страхових компаній.

Показники групи 4. Динамічні показники: приріст вартості активів; приріст рентабельності активів; приріст оборотності активів; приріст питомої ваги власних інвестиційних активів тощо.

Зосередимося на аналізі вказаних груп показників для страхового ринку України за останні роки.

Результати дослідження динаміки показників груп 1–3 зведено у табл. 1.

З даних табл. 1 видно, що сукупний інвестиційний потенціал страхових компаній України можна охарактеризувати значенням показників загальних активів страховиків і активів для представлення коштів страхових резервів (згідно з вимогами ст. 31 Закону України «Про страхування»). Зазначимо, що з 2008 до 2013 рр. інвестиційний потенціал страхових компаній України зріс у 1,58 раза (з 41,9 до 66,4 млрд грн). Майже пропорційно збільшився і обсяг інвестиційних активів, а саме із 23,9 млрд грн у 2008 р. до 37,9 млрд грн 2013 р.

На особливу увагу заслуговує структура інвестиційного потенціалу страхових компаній за видами страхування, а саме виокремлення ризикових видів страхування та страхування життя. Так, для більшості розвинутих країн світу саме страхування життя є головним джерелом довгострокових інвестицій у економіку [3]. В Україні активність страхових компаній за напрямком страхування життя є незначною. Наприклад, питома вага страхування життя у валових страхових преміях лише за останні 2 роки перевищила 8 %, а у структурі сукуп-

Таблиця 1

Динаміка статичних характеристик інвестиційного потенціалу страхових компаній України упродовж 2008–2013 рр., млн грн

Показник	Значення за роками					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальні активи страховиків (y_1)	41930,5	41970,1	45234,6	48122,7	56224,7	66387,5
Активи для представлення коштів страхових резервів (y_2)	23904,9	23690,9	27695,0	28642,4	48831,5	37914
Валові страхові премії, у тому числі	24008,6	20442,1	23081,7	22693,5	21508,2	28661,9
- зі страхування життя	x	827,3	906,5	1346,4	1809,5	2476,7
- відсоток премій зі страхування життя	x	4,05	3,93	5,93	8,41	8,64
Чистий прибуток	2564,7	-957,1	1235,4	4287,8	6049,6	5718,6
Обсяг сформованих страхових резервів, у тому числі	10904,1	10141,3	11371,8	11179,3	12577,6	14435,7
- резерви зі страхування життя	1609,0	1789,2	2185,2	2663,8	3222,6	3845,8
- відсоток резервів зі страхування життя	14,76	17,64	19,22	23,83	25,62	26,64
Обсяг сплачених статутних капіталів	13206,4	14876,0	14429,2	14091,8	14579,0	15232,5
Рентабельність загальних активів (y_3), %	6,12	-2,28	2,73	8,91	10,76	8,61
Оборотність загальних активів (y_4), %	57,26	48,71	51,03	47,16	38,25	43,17
Рентабельність статутного капіталу (y_5), %	19,42	-6,43	8,56	30,43	41,50	37,54
Відношення інвестиційних активів до статутного капіталу (y_6), %	181,01	159,26	191,94	203,26	334,94	248,90

Джерело: складено автором на основі [2, 4].

них резервів не перевищують 27 % за весь період дослідження. Хоча, як видно з табл. 1, спостерігається чітка тенденція до щорічного збільшення обсягів діяльності у сфері страхування життя, що є позитивним фактором у зміні структури інвестиційного потенціалу загалом.

Слід відзначити, що на абсолютне значення рівня інвестиційного потенціалу страхових компаній майже не вплинули негативні наслідки фінансової кризи 2008–2009 рр., за вказаний період вартість активів практично не змінилась, лише скоротились темпи їх зростання. Щодо якісних складових інвестиційного потенціалу страхових компаній України, як видно з даних табл. 1 (показники y_1 – y_6), ситуація дещо інша, а саме: через зменшення валових страхових премій і чистого прибутку 2009 р., можливості збільшення інвестиційного потенціалу страхових компаній значно скоротилися. На підтвердження цього висновку зазначимо, що лише 2011 р. страховим компаніям Украї-

ни вдалося вийти на рівень показників докризового періоду.

Розглянемо динамічні показники групи 4 щодо формування та використання інвестиційного потенціалу страховими компаніями України (табл. 2). У вказану таблицю зведемо також результати кореляційно-регресійного аналізу відповідних показників у вигляді ліній тренду першого порядку.

З даних табл. 2 видно, що наявність чіткого лінійного тренду у зміні показників, що характеризують інвестиційний потенціал страхових компаній України, можна визначити лише для загальних активів страховиків (y_1), інвестиційних активів (y_2) та оборотності загальних активів (y_4). Розглянемо вказаний тренд детально.

З табл. 2 видно, що середнє щорічне зростання загальних активів страхових компаній України становить 4183,3 млн грн. Тобто загальний тренд інвестиційного потенціалу страхових компаній України позитивний і при

Таблиця 2

**Динамічний аналіз інвестиційного потенціалу страхових компаній
України за період з 2008 до 2013 рр.**

* до попереднього року

Темпи зростання	Значення за роками				
	2009	2010	2011	2012	2013
Загальних активів страховиків	1,0009	1,0778	1,0638	1,1684	1,1808
$y_1 = 4183,3t + 17138; R^2 = 0,63^*$					
Активів для представлення коштів страхових резервів	0,9910	1,1690	1,0342	1,7049	0,7764
$y_2 = 6282,8t + 4438; R^2 = 0,83$					
Рентабельності загальних активів	-0,3728	-1,1976	3,2624	1,2076	0,8006
$y_3 = 0,0165t + 0,0003; R^2 = 0,41$					
Оборотності загальних активів	0,8506	1,0476	0,9242	0,8112	1,1286
$y_4 = -0,0302t + 0,5816; R^2 = 0,75$					
Рентабельності статутного капіталу	-0,3313	-1,3307	3,5538	1,3637	0,9047
$y_5 = 0,0732t - 0,0379; R^2 = 0,56$					
Відношення інвестиційних активів до статутного капіталу	0,8798	1,2052	1,0590	1,6479	0,7431
$y_6 = 0,2508t + 1,321; R^2 = 0,54$					

* Тут і далі представлені відповідні моделі лінійної регресії за даними табл. 1, де $t = \overline{(1...n)}$ – період часу ($t = 1$ відповідає 2008 р.); R^2 – значення коефіцієнта детермінації.

несуттєвій зміні інших (незалежних від страхових компаній) він подвоїться лише 2017 р. (проти 2008–2009 рр.).

Дещо стрімкі прогнози щодо зростання активів для представлення коштів резервів або інвестиційних активів страховиків. З табл. 2 видно, що середньорічне зростання вказаного показника становить 6282,8 млн грн. Тобто його подвоєння вже відбулося. Проте 2013 р. вказані темпи зростання уповільнилися.

Окремо можна розглядати динаміку якісного показника – оборотність загальних активів, що визначає ефективність використання активів для цілей основної діяльності страхових компаній (у цій роботі за базу розрахунку вказаного показника взято лише валові страхові премії, без урахування інших доходів).

З даних табл. 2 видно, що оборотність загальних активів страхових компаній України останні роки скорочується (в середньому на 3,02 % на рік), хоча темпи цього скорочення уповільнюються.

Загалом, аналіз даних табл. 1 і 2 показав таке:

По-перше, в Україні з 2008 до 2013 рр. сформувалися чіткі тенденції зростання інвестиційного потенціалу страхових компаній із незначним збільшенням питомої ваги діяльності, що пов'язана зі страхуванням життя.

По-друге, наслідки фінансової кризи 2008–2009 рр. значно уповільнили темпи зростання інвестиційного потенціалу страхових компаній України.

По-третє, значна частина приросту інвестиційного потенціалу страхових компаній України забезпечується завдяки зростанню обсягів основної діяльності, що, в свою чергу, додатково підтверджує необхідність підвищення ефективності використання інвестиційних активів.

Інвестиційний потенціал страхової компанії – це сукупність коштів, що є тимчасово вільними у взаємозв'язку зі страховими зобов'язаннями або відносно вільними за певних умов їх використання, що можуть бути

використані для отримання інвестиційного доходу з урахуванням узгодження показників ризику та доходності. Він може бути визначений комплексом статичних і динамічних показників розвитку страхових компаній, що включають вартість активів, їх структуру, ефективність використання, динаміку змін тощо.

Аналіз статичних і динамічних показників інвестиційного потенціалу страхових компаній України показав, що у порівнянні зі світовими тенденціями обсяги їх інвестиційної активності є недостатніми, навіть для фінансової системи з переважною роллю банківського сектора. До того ж, ефективність використання інвестиційних активів страховими компаніями України є низькою для забезпечення конкурентних переваг над банківським сектором.

Ураховуючи результати проведеного дослідження та розрахункових оцінок, зауважимо, що вітчизняним страховим компаніям необхідно підвищити інтенсивність використання інструментів портфельного інвестування для збільшення прибутковості власної діяльності та активізувати процеси формування і використання їх інвестиційного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчаренко Т. Інвестиційні стратегії страхових компаній та перспективи їх впровадження / Т. Овчаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 121–122/2011. – С. 38–41.

Ovcharenko T. Investitsiyni strategiyi strahovih kompaniy ta perspektivi yih vprovadzhennya / T. Ovcharenko // Visnik Kyivskogo natsionalnogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2011. – № 121–122/2011. – S. 38–41.
2. Огляд ринків [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>. – Назва з екрана.

Oglyad rinkiv [Elektronniy resurs] // Natsionalna komisiya, scho zdiysnyue derzhavne reguluyvannya u sferi rinkiv finansovih poslug : ofits. veb-sayt. – Rezhim dostupu: <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html>. – Nazva z ekrana.
3. Страхова справа : монографія / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Знання, 2003. – 250 с.

Strahova sprava : monografiya / V. D. Bazilevich, K. S. Bazilevich. – 3-te vid., pererob. i dopov. – K. : Znannya, 2003. – 250 s.
4. Страхування життя [Електронний ресурс] // Ліга страхових організацій України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://uainsur.com/stats/life/> – Назва з екрана.

Strahuvannya zhittya [Elektronniy resurs] // Liga strahovih organizatsiy Ukrayini : ofits. veb-sayt. – Rezhim dostupu: <http://uainsur.com/stats/life/> – Nazva z ekrana.
5. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології / Хрущ Н. А. – Хмельницький : ХНУ, 2004. – 309 с.

Hrusch N. A. Investitsiyina diyalnist: suchasni strategiyi ta tehnologiyi / Hrusch N. A. – Hmel'nitskiy : HNU, 2004. – 309 s.

Н. А. Хрущ, доктор экономических наук (Хмельницкий национальный университет). **Инвестиционный потенциал страховых компаний Украины.**

Аннотация. Сегодня все больше внимания уделяется развитию отечественной небанковской финансовой сферы. Инвестиционный потенциал страховых компаний выступает существенным фактором развития указанных предприятий и сферы в целом. При этом особое внимание необходимо уделить оценке инвестиционного потенциала страховых компаний и направлениям его использования. Цель статьи – определить проблемы, особенно и направления расширения инвестиционного потенциала страховых компаний Украины. Систематизированы взгляды относительно определения составляющих элементов инвестиционного потенциала страховых компаний. Доказано, что инвестиционный потенциал страховых компаний Украины нуждается в значительном расширении. Отечественным

страховым компаниям необходимо повысить интенсивность использования инструментов портфельного инвестирования для увеличения прибыльности своей деятельности.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, страховая компания, инвестирование.

N. Khrushch, Dc. Econ. Sci. (Khmelnyskyi National University). Investment potential of the insurance companies in Ukraine.

Summary. Today, more attention is paid to the development of domestic non-bank financial sector. Investment potential of the insurance companies is an essential factor in the development of these enterprises and the sphere in general. Particular attention should be paid to assessing the investment potential of the insurance companies and areas of its use. Aim and Objectives: the problems, characteristics and trends of expansion of the investment potential of Ukrainian insurance companies will be determined. The views on the definition of the constituent elements of the investment potential of the insurance companies are systematized. It is proved that the investment potential of Ukrainian insurance companies needs significant expansion. Domestic insurance companies need to increase the intensity of the use of portfolio investment tools to increase the profitability of their activities.

Keywords: investment potential, the insurance company, investments.